

SUR LA SUGGÉR
SUR LA SUGGÉR

DENGÊ ÇEP

Mizgîn li miletê cihan
Miletê kurdi qehreman
Aza divin bo herkesi
Bo her miletê li cihan

Karkerin rênçberin
Sosyelist û çepin
Em dema aza bi xwazin
Xweş piling û şêrgelin

*****

Keç û xortên serbilind
Tim dikin xebatî rind
Bendîtî da qet nemînî
Ew li her bajar û gund

Karkerin rênçberin
Sosyelist û çepin
Em dema aza bi xwazin
Xweş piling û şêrgelin

*****

Em wekî KAWA egîtin
Em wekî ZERDEST bi hişin
Roja dijmin va di hatî
Rohê wî em ku derinin

Karkerin rênçberin
Sosyelist û çepin
Em dema aza bi xwazin
Xweş piling û şêrgelin

*****

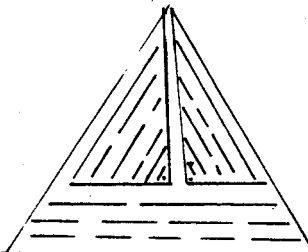
ko em ji destên Kardûxan xelas bû bûn, ew roj ji me re bû bû rojek
cejn û şahînetê. 2. Em ji welatê Kardûxan di heft rojan de derbas b
bûn. Di van heft rojan de bîstekê ji me çekên xwe dananî bûn. Ezab
eziyeta, ko me di van heft rojan de dîti bûn, me ew ne di şerê şah
Ecem, ne ji piştî kuştina Korûş û di wextê perîşaniyê de ji ne dîti bûn
Bi xeyala ko ji wan ezaban xelas bû bûn, Yewnanan di bin tîrêjen tav
ên germ de bihna xwe dida û kêf dikir.

HEREKOL AZÎZAN *Hawar* 32,4-7.

Hevalên şoreşgêr, serfirazixwaz û
Pêşverû.

Govara ŞOREŞGÊR hêvidare go hûn wê
Bi pêş bixin û jêre bi nivîsin û
Rêkin ser vê navnîşanê:

1000 B E R L I N 10
Postfach 100180

mitarekek ji wan xwest da ko Yewnan bikarin kuştiyên xwe veşêrin. 19. Kardûxan pêşnihada Yewnanan qebûl kir, bi şertê ko Yewnan nema gundên Kardûxan bişewitinin. Ksênofon ji ev şert qebûl kir. Dema ev mizakere yanî mizakera çekdaniyê çêdibû û dawiya ordiwa Yewnanan hêj dikîşiya û dihate pêş, Kardûxên ko ji kumbir û kelhoşkên dorê dihatin der, li hev dicivayan. 20. Yewnan ji xwe digihandin hevalên xwe yên ko çekên xwe danî bûn. Ji nişkekê ve Kardûxan da ber qîran û bi heyteholê hilkişiyane kelhoşke ko Ksênofon hêj jê daneketi bû û ji nû ve kevir li ser Yewnanan gêr kirin. Peyayê ko mirtalê Ksênofon hildigirt jê bi dûr keti bû. 21. Segmanekî bi navê Êrîlok baz da û mirtalê xwe li ber Ksênofon girt. Her diwan di ber talda mirtalekî de meşiyên û xwe gihandine ordiwê. 22. Yewnan ji ber Kardûxan kişiyên, gihane hev û ketin xaniyên têr zad û qwît. Di wan xaniyan de ewçend şerab hebû ko xwediyên şerabên xwe ber bîr û sarincên çementokirî da bûn. 23. Me kustiyên xwe bi rêberê xwe guhartin. Rêber çû cem xwediyên: Kardûxan ji destûr da, ko em miriyên xwe veşêrin. 24. Sibetirê Yewnan bê rêber û rêzan bi rê ketin. Kardûxan dida pey û li wan dixist û carina ji beriya wan diketin geliyan û rê li wan digirtin. 25. Dema pêşdar disekinî, Ksênofon ji par re hildikişiya serê çiyên û bera dijminan dida: ew belav dikirin. 26. Xerîsof ji aliyê xwe ve, gava dijmin dirêj dikir, xwe dida ber û rê ji dimdare re vedikir. Bi vî awayî pêşdar û dimdar li ber dengên hev bûn û li hev miqate dibûn. 27. Wextê Yewnan ji bilind-cihên, ko hilkişiya bûn ser, dadiketin jêr, Kardûxan ew gelek têşandin. Gava me dida pey wan jî, me bi wan ne dikari. Carina cihê xwe ne dîtterikandin, heta ko em bi temami nîzingî wan dibûn. Bi tenê ji çar pênc gavan ji ber me radibûn. Lê Kardûx hewqas çist û pêsvik bûn, ko dîsan me ne dikari em xwe bigihînin wan û wan bigirin an bikujin. Kardûxan ji tîrkevan û kuçkaniyê pê ve tu çekên din hilnedigirtin. 28. Kardûx tîrkevanîne serdeste bûn. Kevanên wan qederê du gaz û niv dirêj û tîrên wan ji gaz û nîvekê dirêjtir bûn. Gava tîrkevanên xwe tavêtin, xwe berdidan ser lingên xwe ên çepê, weris ber bi jêr û ber bi xwe ve dikîşandin. Tîrên wan di zirih û mirtalên me re derbas dibûn. Tîrên Kardûxan ko diketin destên Yewnanan: zolek çerm bi serên wan re girêdidan û wek yadigarekê ew ji xwe re hiltanîn. Di vî welatê çiyayî de ji xelkê her derê bêtir xelkê Giritê bi kêr hatin.

3. 1. Di roja heftan se em ghiştî bûn dawiya tixûbê welatê Kardûxan û daketi bûn deştê. Me qerargeha xwe li ber ava mezin danî. Av ji çiyayên Kardûxan ne gelekî dûr bû. Me di gundên deştê de gelek zad û zexîre peyda kirin. Ji ber pirahiya zadê, ko keti bû destên me, û ji ber şahîya.

dike. Kirin ne kirin wî hêsîrî ji »no» pê ve tu tişt ne got. Rabûn, ew ji pêş çavên hevalê wî ve şerjêkirin. Hevalê wî anîn û jê pirsîn. Ewî got: 24. »Hevalê min ji wê re got ko rêke din nas nake, ji ber ko di van gundan de keçeke wî bi mêr e. An ne rêne din hene. Evî Kardûxî soz da Yewnanan ko wan di rêke qenc biborîne, rêke welê ko dewar ji te re bi rahetî bikarin derbas bibin. 25. Ji gotinên rêber dixuya ko di pêşiya wan de girek heye û heke Kardûx bi wan hesiyan û beriya wan ketine gir, Yewnanan wê hew bikarin di ber re derbas bibin. 26. Şewrek danîn. Herçi zabîr û kûmandar û segmanên bijarte gihane hev. Diviya bû birek esker here pêşiyê û beriya dijmin bikeve wî girî û rê bihemîne.

2. 1. Roj diçû awa. Canfedan emrê xwe girti bû. Piştî şivê wê bi rê ketin. Me rêberê girêdayî ji sparte wan. Wezîfa canfedan ev bû: Ewê bi şev biketan gir û heta spêdê, wê tê de biman. Bi şefeqê ve, bi dengê stirihan, wê îşaret bidana ordiwê û dirêjî dijminan ko riya mezin girti bû, bikirana. Hingê tevayiya ordiwê xwe bigihand û wan. 2. Ji bo vî karî du hezar canfeda hatine bijartin. Baraneke hûr barî. Ji bo veşartina hereketa canfedan û xapandina dijmin, Ksénofonê el eskerên dimdarê li ber riya mezin şargeh bû bû. 3. Newalek diketin li gava me û çiyê. Diviya bû em tê re derbas bibin û bi hewa kevin. Karwan ji jor de kevirine gir û hûr li me gêr dikirin, kevirine girover. Di gava wan keviran de hin hebûn dibûn barê erebekê. Ev kevir gava gêr dikirin, li tehtan diketin, dipengizîn, dişeqitîn, dişikestîn û wek kevirên çîyanîyê, di hewayê re, bi fikîneke tîj, difirîn. Di bin barana van keviran de me nikari bû em nizingî li rê bikin. 4. Em li rêke din digeriya û di dest ne diket. Heta bi şevê halê me û Kardûxan bi vî karî bûn û bû şev. Em ji şargehên xwe rabûn, me xwe da paş û me şerjêkwar. Ji xwe eskerên dimdarê taştê jî ne xwari bûn. Kardûxan bi şev ji dev ji me berneda, kuç û kevir li me gêr dikirin. Me pêjna wan dikir. 5. Canfedayan me bi rêberê xwe ve derbasî çiyê bû bûn. Ji nişkekê ve bi ser gerekona dijmin de girtin. Kardûxan agir dada bû û di dora wî de rûnişt bûn. Bi hatina Yewnanan ne hesiya bûn. Yewnanan hinek ji wan kuştin, hinên din jî ji hevrazan de gêr kirin û ketin şûna wan. Canfedan di dilê xwe de digot qey bû bûn raserî dijmin û ji ordiwê re rêke baş temîn kiri bûn. 6. Lê ew ne şaş bûn. Di paş wan re kelhoşkek hebû û rê di ber wî re derbas dibû. Kardûxan mifrizekî mezin êxisti bun kelhoşkî û raserî bûn. Digel vê hindê di neqeba girê ko keti bû destên Yewnanan û raserî kelhoşkî de Miyek hebû. 7. Kardûx bi şev di gir de beyitîn û bi sibeke ve bê deng û pêjin dane rê. Mijî girti bû ser erdê. Kardûx û Yewnanan ne dixuyan. Yewnanan nizingî li Kardûxan kir û dema ko bi darî bûn, borizanan

li boriyên xwe xist û Yewnanan bi zirt û fortan dirêjî Kardûxan kir. Kardûxan xwe ne girt, ji cihê xwe rabûn û revin. Ji ber ko gelek çist û çalak bun, Kardûxan xwe bi lingên xwe xelas dikir û kêmdihatine kuştin. 8. Xerîsof gava dengê borîzanan kir, bi eskerên xwe ve û di riya mezin re ajote pêş. Kûmandarên din dane rê û şivereyên ko diketin pêşiya wan. Herkesî bi awakî qesta çiyê dikir û hildikişiya ser. Hinekan rimên xwe paş xwe ve dirêj dikir û hevalê xwe kaş dikir. 9. Riya ko rêber şanî me da bû ji bo dewar û barxanê ji hemî riyên din çêtir bû. Ksênofon bi esker û barxanê ve tê ve diçû. 10. Li ser vê riyê mitikek hebû û dijmin keti bû ê. Lê Ksênofon nikari bû riya xwe biguherîne, ji ber ko dewar û barxane nikari bûn di rêke di ve herin. 11. Yewnanan halan di hev hildan û êriş kirin. Lê li mitik wer ne hatin û cihekî revê ji dijminê xwe re hiştin. 12. Kardûxan ji dest ne birine xwe, ji mitik rabûn û xwe dane paş. Eskerên me tev da di ber gir re derbas bûn. Lê girekî din diket pêşiya me û tê de dijmin hebû. Yewnanan dil kir wî girî ji mîna girê pêşin bi êrişekê bibin û riya xwe vekin. 13. Ksênofon pê qail ne bû; ji ber ko esker tev da dirêjî wî girî bikira, hebû ko Kardûx vegerin girê ko di hî lê bûn û ji par re li barxanê xin. Ji xwe ji ber tengiya rê dewar yeko yeko da bûn pey hev û barxane bû bû karwanekî dûdirêj. Ksênofon di bin femandariya sê zabîtên heja, Kefîsodor, Emfikrat û Erxegoras de birek esker di girê pêşên de hişt û bi eskerê mayîn ve dirêjî girê din kir û ket ê. 14. Di pêşiya gir de kelhoşkekî asê hebû û Kardûx tê de şargeh bû bûn. 15. Ksênofon nîzingî lê kir. Kardûxan, bê ko dest bibin xwe, kelhoşk heliştin û baz dan. Yewnanan lê ecêbmayî man û di dilê xwe de gotin qey çavên dijminên xwe şkênandine û Kardûx yekcar ji desthılanîne ketine. Yewnanan şaş bun, dixapiyan: çavên Kardûxan ne şkiya bûn. Kardûxan tiştê ko di dimdarê de çebû bû tev de dîtî bûn, xwe ji kelhoşkî da bûn paş û dikirin ko li girê pêşin bêne wer û li dimdarê xin. 16. Ksênofon digel eskerên xwe ên ciwantir hilkişiya bû ser kelhoşkî û talûkê bi çavên xwe dîtî bû. Ksênofon emrî eskerê xwe kir ko hêdî hêdî bimeşin da ko ên bişûndemayî bikarin xwe bigihînin wan û gava li hev civiyan, diviya bû esker tev de xwe bidin erdekî rast û bikevin qora ser. 17. Ksênofon hêj emrê xwe ne qedandî bû ko Erxegoras ji nişkekê ve lê der bû û got ko Kardûxan bi êrişekê ew ji gir rakiri bûn, Kefîsodor, Emfikrat û heçî, ko nikari bûn xwe ji zinaran de çeng bikin, hati bûn kuştin.

18. Kardûxan piştî ko zora Yewnanên girê pêşin birin, pey hev gir u mitikên din ji rakirin û ketin pêşiya kelhoşkê ko Ksênofon bi xwe lê bû. Ksênofon bi wasta dilbendekî (tercimaneke) deng li Kardûxan kir û

bûn ser Yewnanên ko ji par re ma bûn. Kardûxan ew bi tîr û kevan û kevir kuştin, hinek jî birîndar kirin. Ji xêra xwedê re Yewnanên, ko ji par re ma bûn hindik bûn. 11. An ne birekî ordiwê î mezin bihata şerjêkirin. Bi şev em di gundan de man. Kardûxan li ser çiyayê agir dada bû. Me guhdariya hev dikir.

12. Bi şefeqê ve herçî zabit û kumandar gihane hev û qerar dan ko barxana ordiwê sivik sivik bikin û hêsîrên ko vê paşiyê hati bûn girtin, berdin. 13. Ji ber ko qelebalixê hêsîr û dewaran em aciz dikirin. Eskerên ko li wan miqate dibûn nikari bûn şer dikin. Hêsîran nanê me jî dixwar. Li ser vê qerarê ji dewarên baş herçî ko ji me re diviya bû, me ew ji xwe re bijartin û ên mayîn berdan. 14. Piştî taştîyê ordû bi rê ket. Rojê pê de em meşîyan. Me carina şer dikir, carina jî me bihna xwe dida. 15. Sibetirê bapûkek li me qelibî. Digel vê hindê diviya bû em bi rê ve herin, ji ber ko zadê me ne ma bû. Xerîsof da bû pêşiyê, Ksênofon di dimdarê de ma bû. 16. Kardûxan derbeke xurt li me da. Kardûxan nîzingî li me dikir û kevir û hesin li me dibarandin. Yewnanan dida pey û ji par re dikîşîyan. Bi vî awayî em ji rûveçûnê diketin. Gava dijman li me dişidand, Ksênofon eskerên xwe disekinand û şargeh dikir. Me elam dida Xerîsof: wî jî eskerên xwe disekinand. 17. Lê carekê Xerîsof li şûna ko bisekîne, xwe wer lezand ko ji adetê der ji me bi dûr ket. Bivê nevé tişteke li wan qewimî bû. Lê Ksênofon nikari bû here pêşiyê û seh bike. Dimdar jî bêgav ma û lez da xwe. Bi awakî welê ko meşa me bû bez û rev.

18. Di vê navê de segmanekî hêja, Klêonîm, hate kuştin. Tîrek li kêleka wî keti bû. Tîrê mirtal û kirasê wî î çerm qul kir û ji par re avêti bû. Segmanekî din, yekî bijarte, bi navê Basyas jî hati bû kuştin. Tîrek di serê wî re çû bû.

19. Gava em gihîştin cihê ko em lê bimana, Ksênofon bi lez çû cem Xerîsof û gazind jê kirin. Ksênofon gote wî ko bi vê lezandinê dimdar mecbûr bû bû hem bi rê ve here hem şer bike. Dîsan jî ber vê lezandinê Yewnanan cendekên du peyayên hêja jî li erdê-hîştî bûn bêî ko bikarin wan veşêrin. 20. Xerîsof lê vegerand û got: »Tu van çiyayên asê dibînî? Mîrov di ser destê wan re nikare here. Divêt em xwe li wan biqelibînin. Tu vê riyê dibînî, jû pê ve tu re nîne ko em tê re bikarin derbas bibin û ji vê derê xelas bibin. Ev jî rêke zehf asê û nexweş e. Ji ber vê yekê min xwe lezand û ez li hêviya te ne mam. Min xwe ne lezanda hebû ko dijmin beriya me biketa bilind cihan û rê li me bigirta. Rêberên me bi xwe dibêjin ko ji vê pê ve tu rê nînin. Ksênofon gote Xerîsof: »Bi min re du hêsîr hene. 22. Her du ji xelkê vê derê ne, em carekê ji wan jî bipirsîn. Hêsîr anîn û ew ji hev dûr xistin û ji ê pêşîn pirsîn heke rêke din nas

35. *Kardûx û welatê Kardûxan*(Xénophon, *Anabasis III, 5-IV, 3, 2.*)

III. 5

1. Eskerê Ksénofon xwe gihandî bû bilindcihan û raserî dijminan bû bû. Eceman xwe dida paş û diketin rêke din. Xrîsof — kumandarekî yewnanî — bi eskerê xwe ve daketi bû deştê, eskerê xwe li gundên têrzad û zexîre bi cih dikir. 2. Piştî nîvro dijmin ji nişkekê ve daket deştê û li me der bû. Kardûxan Yewnanên, ko ji ordiwê dûr keti bûn û da bûn pey talên, kuştin. Li hire me gelek pez, ji pezên ko şivanan dikir li avê derbas bikin, standin. 3-5. Eceman gava dît ko em zadê xwe ji gundan dibin, rabûn, agir berdan gundan, Ksénofon digot: Em herin arîkariya gundiyan û nehêlin ko gundên wan bişewitînin». 6. Lê Xerîsof ne di vê fikrê de bû. Yewnan gotina Xerîsof di ser gotina Ksénofon re girt û wan jî dest bi şewitandina gundên Kardûxan kir.

IV. 1

4. Lê ji ber ko Yewnanan nikarî bû di Diclê re derbas bibin, berê xwe dan çiyayên welatê Kardûxan. 5. Tevdîra me ev bû, ko em ji ker ve ji deştê rabin û beriya dijmin xwe bigehînin bilindcihan. Ji xwe ji şevê kotekî ew zeman ma bû, ko em bêî ko bêne ditin ji deştê derbas bibin. Me emrê barkirinê da û bi spêdê ve em gihane çiyê. 6. Xerîsof digel firqe û segmanên xwe ên sivik keti bû pêşiyê. Ksénofon di dimdarê de ma bû û pê re tu segmanên sivik nîn bûn. Eskerên wî tev de piyadeyên giran bûn. Ji ber ko Yewnanan mihtemel ne didît ko Ecem bidin çiyê, ji par re li wan digerin, bidin pey û li wan xin. 7. Xerîsof, beriya ko Kardûx pê bihesin, digel eskerê xwe giha bû pehnavaya çiyê. Ordîwê dida pey. Bi vî awayî em gihane gundên ko di newal û di gêran de bûn. 8. Kardûx gava bi me hesiyan, ji gundên xew rabûn û digel jin û zarowên xwe berê xwe dan çiyân. Di gundên Kardûxan de me gelek zad û zexîre dîtin. Xaniyên Kardûxan bi kiloz û dizikên tinc û sifir xemilandî bûn. Yewnanan dest ne dane wan, û ne ketin pey Kardûxên ko direvin. Ji ber ko me di dilê xwe digot: »Heke me bi wan xweş kir, heye ko em ji welatê wan bê teq û req û bi awakî dostane derbas bibin. Ji xwe Kardûx bi xwe neyarê şahê Ecem bûn. 9. Lê Yewnanan herçî zad û zexîre ne, tev de dibirin ji ber bêgaviyê. Kardûxan guh ne da xweşkirina Yewnanan û tu rûyê dostî û aşiyê şanî wan ne dan. 10. Dimdar heta bi tariyê di cihê xwe de ma û bi şev dakete gundan. Ji ber ko rê gelek teng bû, bi hewa ketin û dahatin rojekê ajoti bû. Hinek ji Kardûxan giha bûn hev û ajoti

III. 5

1. Eskerê Ksênofon xwe gihandi bû bilindcihan û raserî dijminan bû bû. Eceman xwe dida paş û diketin réke din. Xrîsof — kumandarekî yewnanî — bi eskerê xwe ve daketi bû deştê, eskerê xwe li gundên têrzad û zexîre bi cih dikir. 2. Piştî nivro dijmin ji nişkekê ve daket deştê û li me der bû. Kardûxan Yewnanên, ko ji ordiwê dûr keti bûn û da bûn pey talên, kuştin. Li hire me gelek pez, ji pezên ko şivanan dikir li avê derbas bikin, standin. 3-5. Eceman gava dît ko em zadê xwe ji gundan dibin, rabûn, agir berdan gundan, Ksênofon digot: Em herin arîkariya gundiyan û nehêlin ko gundên wan bişewitînin». 6. Lê Xerîsof ne di vê fikrê de bû. Yewnan gotina Xerîsof di ser gotina Ksênofon re girt û wan jî dest bi şewitandina gundên Kardûxan kir.

IV. 1

4. Lê ji ber ko Yewnanan nikarî bû di Diclê re derbas bibin, berê xwe dan çiyayên welatê Kardûxan. 5. Tevdîra me ev bû, ko em ji ker ve ji deştê rabin û beriya dijmin xwe bigehînin bilindcihan. Ji xwe ji şevê kotekî ew zeman ma bû, ko em bêî ko bêne dîtî ji deştê derbas bibin. Me emrê barkirinê da û bi spêdê ve em gihane çiyê. 6. Xerîsof digel firqe û segmanên xwe ên sivik keti bû pêşiyê. Ksênofon di dimdarê de ma bû û pê re tu segmanên sivik nîn bûn. Eskerên wî tev de piyadeyên giran bûn. Ji ber ko Yewnanan mihtemel ne didît ko Ecem bidin çiyê, ji par re li wan digerin, bidin pey û li wan xin. 7. Xerîsof, beriya ko Kardûx pê bihesin, digel eskerê xwe giha bû pehnavaya çiyê. Ordîwê dida pey. Bi vî awayî em gihane gundên ko di newal û di gêran de bûn. 8. Kardûx gava bi me hesiyan, ji gundên xew rabûn û digel jin û zarowên xwe berê xwe dan çiyân. Di gundên Kardûxan de me gelek zad û zexîre dîtî. Xaniyên Kardûxan bi kiloz û dizikên tinc û sifir xemilandî bûn. Yewnanan dest ne dane wan, û ne ketin pey Kardûxên ko direvin. Ji ber ko me di dilê xwe digot: »Heke me bi wan xweş kir, heye ko em ji welatê wan bê teq û req û bi awakî dostane derbas bibin. Ji xwe Kardûx bi xwe neyarê şahê Ecem bûn. 9. Lê Yewnanan herçî zad û zexîre ne, tev de dibirin ji ber bêgaviyê. Kardûxan guh ne da xweşkirina Yewnanan û tu rûyê dostî û aşiyê şanî wan ne dan. 10. Dimdar heta bi tariyê di cihê xwe de ma û bi şev dakete gundan. Ji ber ko rê gelek teng bû, bi hewa ketin û dahatin rojekê ajoti bû. Hinek ji Kardûxan giha bûn hev û ajoti

miletê Kurd heyf hilîne
wê te bike ker bi ker
çimkî tev mîna Mihemed canfîda û bi ceger
milet û part û tarîx
ku li ser kirne kèser.
da werin rêça Mihemed yek bi yek em bibne ser.

geli cihan hûn bizanin ku ewaya

li kuye ?

ew çûye da ku bibîne, çî di rêçêde

heye ?

da hilîne ew di wirde lempeya

Azadye

bike ronî şopeya milletê xweyî

Kurdiye

rêça mêrxas û egîta û pilingan

her weye

Dijminê bêbext

û dijwar

te çî kir ?

te bi kuştina hevala

miletê Kurd jinde kir

RÊÇA MIHEMED HESE

Hêsrê çavan her bibarî

her bibarî

her bibarî

nabe qinyatî jî min re ku Mihemed

ew tu carî

ew jî vê jîna sitemkar bi temamê

xwe herî

destê wî çimkî jî destên van çepan

get nabirî

bo hevala wî dihişte rewşê hêja

û pirî

gorîbûn û rastgobûn û paqijî

û perwerî

Bûye winda nedixwazin bibe winda û çuye